

**БІЛЯ ВИТОКІВ ВІТЧИЗНЯНОГО КІНЕМАТОГРАФА:
ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ АРНОЛЬДА (АНДРІЯ) КОРДЮМА
У 1911–1927 рр.**

Арнольд (Андрій) Кордюм – український кінорежисер, сценарист, актор, громадський діяч, публіцист першої половини ХХ ст. Він створив дев'ять художніх та дев'ять документальних фільмів. Частина його творів й досі співзвучна мистецьким потребам сьогодення, а їхня актуальність та практична цінність сконцентрована у векторах пошуку універсального аналітичного механізму задля цілісного осягнення розвитку українського кіномистецтва ХХ ст. Стаття присвячена кінематографічній діяльності А. Кордюма у 1911–1927 рр.

Ключові слова: український кінематограф, кінорежисер, Арнольд Кордюм.

Арнольд Володимирович Кордюм народився 13 липня 1890 році в Станіславові. При хрещенні отримав ім'я Андрій, але у юнацькі роки, коли працював у цирку, змінив його на Арнольд. Він був позашлюбною дитиною. Батька не знав. Мати Івга Кордяк була селянкою, походила з Косівщини, а після народження сина переїхала на Наддніпрянщину і оселилась у Катеринославі. Тут вона змінила ім'я на Євгенію Кордюм. Працювала наймичкою. Невдовзі одружилась з Єлисеєм Шапликом. Чоловік був талановитим художником-самоуком, працював малярем в залізничних майстернях¹.

Григорій Омельченко (22.01.1911–28.02.2002), колишній лоцман дніпрових порогів, працівник освіти, громадський діяч, засновник Музею дніпровських лоцманів у рідному селищі Лоцманська Кам'янка (зараз район Дніпра) згадував: «Не утримаюся, щоб не сказати принагідне слово й про Арнольда Кордюма – вихованця січеславських просвітян. Його вітчим Єлисей Шаплик був активістом січеславської «Просвіти» протягом усіх дореволюційних років її існування – малював декорації до Шевченківських свят як художник-самоук, декламував вірші і був приятелем піонера українського кіно Данила Сахненка. Три роки тому був оприлюднений лист активіста місцевої «Просвіти» поета Миколи Кузьменка до академіка Дмитра Яворницького. У далекому 1907-у році Микола Лаврінович клопотався перед Дмитром Яворницьким про майбутнього талановитого кінорежисера: «Перед Вами зараз стоїть всьому колу просвітян відомий, чесний, з гарним напрямком і не ледачий ні на яку роботу хлопець – 17-ти років, дуже бідної, нужденної, але талановитої, хоч і безталанної сім'ї – пасинок Ялисея Яковлевича Шаплика Андрій Кордюм-Шаплик... Бідує сім'я, бідує, недоїдаючи, навіть хлопець, з якого, сподіваємося, повинен вийти колись корисний громадянин, і робиться страшно, щоб молоде, зелене, забите нуждою та горем не схибнуло з прямого і чесного шляху і не зопсувалось, не зробилось нікчемним недолюдком»².

За спогадами Арнольда Кордюма: «Нужденне життя робітничої шапликівської сім'ї пом'якшувалось його художніми творами, що йшли на базар. У цій «творчій» роботі вітчим широко ви-

користовував дитячу працю свого «приблудного» сина який розтирав фарби, ґрунтував полотна, носив на базар «художню» продукцію, шукаючи споживача. Красиве і сите життя я бачив лише на картинах батька. Іноді на вітчима находило творче натхнення і він починав творити «для душі», тоді на сім'ю насувалося лихо – нічого було носити на базар і сім'я голодувала»³.

Знайомі вітчима по роботі у «Просвіті» допомогли влаштувати 11-ти річного Андрія на роботу складачем у земській друкарні. Втім, працювати у друкарні йому довелось недовго. Не встиг він вивчити касу та шрифти, як випадково розсипав гранки набору, за що його вигнали з роботи. Один з просвітян влаштував Андрія на металургійний завод в бесемерівській цех.

Тим часом обстановка вдома стала нестерпною. Як згадував Арнольд Кордюм, «...вітчим, опинившись у полоні «творчого натхнення», почав пиячити. Шапликівська сім'я безжалісно знущалася над моєю матір'ю ніби винною за пияцтво вітчима. Якось, рятуючи матір від побов'їв, я вчинив таке, що довелося втекти з дому. Втекти назавжди. Рятуючись від голоду пішов в село Гупалівку, Новомосковського повіту, де у поміщика Бахмута служила ключницею моя бабуся Ганна. Там оприділили мене на конюшню (саме дороге і відповідальне місце поміщика) до коней скакунів. Почалося з об'їзду коней, згодом відправка їх на іподроми, участь у скачках. Загнали коня, треба було когось зробити винним. Обвинували мене – вигнали. Щоб не голодувати – пристав до цирку, тут спочатку вольтіж, гротеск, згодом став жокеєм. Почалося тяжке мандрування по всіх краях Російської імперії. В ці часи мої вихователі і дали мені ім'я якогось знаменитого жокея, бо добились від мене такого ж трюку який робив лише знаменитий Арнольд (до речі, якого я ніколи в житті не бачив). Одного разу я розбився, цирк рушив далі, ну, тепер жебрацтво». Андрію довелося попрацювати у декількох мандрівних циркух. Міняючи одного хазяїна на іншого, пройшов він важкий шлях виучки жокея. «Цю виучку невідступно супроводжував застрашливий свист шамбар'єра, виснажлива праця, які компенсувались мізерними «хазяйськими харчами»⁴.

Потім упродовж декількох років А. Кордюм гастролював з українськими трупами Яворського, Каганця, Савченка-Кубанського. Набрался сил і знову майнув до цирку, де й працював до початку Першої світової війни.

А. Кордюм став свідком перших кроків кінематографу в Україні. І не лише свідком, а й безпосереднім учасником самого процесу створення першого ігрового українського фільму.

Вітчизняне кіновиробництво розпочалось у місті Катеринославі. Тут в 1911 р. Данило Сахненко разом з комерсантом Щетініним заснували кінопідприємство «Южно-русское кинематографическое акционерное общество Щетинин, Сахненко и К°», яке розташовувалося у приватній садибі – в одній половині будинку жив акціонер, у другій – розташувалася кінолабораторія.

Д. Сахненко вже мав досвід кінематографічної діяльності. У 1906 р. він працював кіномеханіком у Катеринославі в кінотеатрі (тоді кінотеатр називався біоскопом) Е. Зайлера. Досконало освоївши кінопроекційний апарат, почав співпрацювати з фірмою «Брати Пате», яка надала йому кінознімальний апарат і запас плівки. Д. Сахненко знімав місцеву хроніку, а відзняте відправляв на фірму, за що й отримав від неї в якості гонорару кінознімальний апарат у власність, який вніс у статутний капітал організованого в Катеринославі кіноательє «Южнорусское ателье «Родина».

У 1908–1911 рр. Д. Сахненко працював хронікером фірми «Пате» та А/Т «А. Ханжонков і К°». Зняв декілька видових картин, присвячених красі української природи – «Повінь на Дніпрі», «Катеринослав» та ін., які, на жаль, не збереглися.

У липні 1911 р. у Катеринославі гастролювала трупа українського театру Миколи Садовського. Д. Сахненко зняв постановки театру – «Наймичку» і «Наталку Полтавку» з Любов'ю

Ліницькою в ролі наймички і Марією Заньковецькою в ролі Наталки. Фільм Д. Сахненко і М. Садовського «Наталка Полтавка» не сходив з екранів аж до 1930 року.

У 1911 р. на городі біля будинку, де розташувалося кіноательє, був облаштований знімальний павільйон, у якому розпочались зйомки першого повнометражного ігрового фільму українського виробництва – «Запорізька Січ».

Поруч із садибою акціонерного товариства жив вітчизняний А. Кордюма Є. Шаплик, який тоді брав активну участь у діяльності «Просвіти». Д. Сахненко по-сусідськи запросив його будувати й малювати декорації. Є. Шаплик розповів Д. Сахненку про свого пасинка, зокрема про те, як вправно той їздить верхи. Невдовзі Д. Сахненко запросив А. Кордюма на зйомки кінокартини.

За спогадами А. Кордюма: «Тут освітлення – сонце, а щоб декорації освітлювалися протягом усього дня, площадка поверталася за сонцем, як млин-вітряк за вітром. Бувало, напливе на декорацію тінь – учасники зйомки одноставно беруться за спеціальні дишла і повертають площадку до сонця.

Тільки-но зйомка закінчувалась, кіноапарат – дерев'яний «Пате» – негайно переносили до лабораторії. Розрядивши негатив, передавали його на проявлення, а в апарат вставляли електричну лампочку і друкували позитив. Таким чином, той самий апарат був і зйомочним, і копіювальним»⁵.

Про зйомки фільму повідомлялось у пресі. 24-го вересня 1911 р. катеринославський часопис «Дніпрові хвилі», а 30-го вересня київський «Засів» сповістили про початок роботи Д. Сахненка над новим фільмом: «Для цього вирішили зробити примірну баталію десь на місці колишньої Січі. Оглянули Дніпро на всьому протязі між Катеринославом і Александровськом і зупинились на Лоцманській Кам'янці, як на найбільш підходящому місці. На місці Дніпра побудували куріні, хати, трохи не півсела запросили взяти участь у «баталії». Для всіх учасників баталії пошито спеціальне історичне убрання. В цій баталії бере участь коло 400 душ, з гарматами і човнами на Дніпрі. Упорядники примірної баталії, яку зніматимуть для кінематографа, звертались за порадою до проф. Д. І. Яворницького. Сама баталія має одбутись цими днями»⁶.

Історики кіно подають й інші назви цього фільму – «Напад татар на Запорізьку Січ» і «Облога Запоріжжя». Зйомки відбувалися в одному із передмість нинішнього Дніпра – селі Лоцманська Кам'янка. Фільм розповідав про подвиги запорозьких козаків і кошового отамана Івана Сірка в боях проти татар та турків у XVII столітті.

У зйомках фільму «Запорізька Січ» були задіяні мешканці села Лоцманська Кам'янка, яких відібрав режисер і водночас оператор цієї стрічки Д. Сахненко. Музику для фільму написав Д. Векслер-Стрижевський, консультантом виступав відомий історик Д. Яворницький, який надав у розпорядження знімальної групи зразки старовинного одягу, зброї та начиння. Декорації виконав Є. Шаплик.

Метою створення фільму було прославлення козаків-запорожців, які боронили рідну землю від нападів ворогів, сміливо та мужньо боролися проти татар за волю. Робота над фільмом продовжувалась до початку 1912 р.

Залучений до фільму А. Кордюм добре запам'ятав зйомки: «У фільмі запорожці мужньо захищають від татар і турків українські села, землю України та її трудовий люд. Вони скачуть на конях, перепливають грізні дніпровські пороги. А такі події на екрані найбільше цікавили тогочасних кіноглядачів.

Сценарію картини в сучасному розумінні тоді ще не писали. Був лише список головних її епізодів, що нагадував якоюсь мірою лібрето.

...Тихе українське село. Мирна праця людей. Раптом нападають татари, підпалюють хати, спустошують село.

Тих, хто спробував захищатися, татари перебили, решту пов'язали й повели в неволю.

Ватажок розбійників, турецький паша, прив'язавши свого скакуна до тину, біжить до хати, де сховалися дівчата. Хлопець (це була моя роль) відв'язує коня і, скочивши на нього, мчить у степ. Вороги кидаються навздогін, та він звертає в ліс і зникає. Нападники повертаються в село по здобич, а гонець, вибравшись уночі з лісу, їде далі, на Січ, щоб сповістити козаків про наскок татар.

Запорожці перепливають пороги, поспішаючи навперейми ворогові. Засівши в ярах, вони бачать, як татари женуть степом невільників. Вихором налітають січовики на нападників і знищують усіх до одного. Звільнені люди повертаються додому.

Знову Січ. Запорожці одержують від султана попередження, що коли вони й надалі нападуть на його військо, він знищить усіх січовиків. Козаки збираються на раду і пишуть султанові відповідь, яка має славнозвісне закінчення: «...Місяць у небі, день у нас такий, як і у вас, поцілуй ось... куди нас!»⁷.

У ті часи кінорежисерів ще не було. Оператор та його помічник по організації й керівництву зйомками підпорядковували розробку епізодів картини технічним вимогам знімального процесу. Коли ж, розвиваючись, кіно почало перетворюватися з видовища на мистецтво, виникла потреба не лише в технічній, а й в творчій розробці. Тоді й став необхідним режисер, а згодом – і сценарист.

А. Кордюм згадував: «У постановці фільму «Запорізька Січ» головною творчою силою був ще оператор – володар таємниць кіновидовища. Знімаючи, він водночас давав команду своєму помічникові або вільному від зйомки актору, які стояли поруч з апаратом, а ті, передаючи команду, лементували: «Біжіть! Стійте! Падайте! Вмирайте!» – і супроводили свої вигуки відповідною жестикуляцією. Тому іноді цікавіше було дивитись на те, що діялось біля апарата, ніж на те, що відбувалося перед об'єктивом»⁸.

Фільм вийшов на екрани у січні 1912 р. під назвою «Запорізька Січ». Його вважають повнометражним (за довжиною плівки – 840 метрів, а це 40–50 хвилин). На жаль, жодної копії не збереглося. Залишилось лише декілька кадрів фільму.

А. Кордюм згадував: «Багато років сплигло відтоді, як перед апаратом я скочив на коня і помчав на Запоріжжя, до січовиків. Зовсім не думав у ту мить, що цей випадок так вплине на мою долю, ніколи не гадав, що майже все життя віддам кіномистецтву»⁹.

На початку Першої світової війни А. Кордюма мобілізували до армії і відправили до 15-ї ремонтної бригади, яка розташувалася у Владикавказі. Кіно, театри – все залишилося в минулому. Завдяки жокейському досвіду, він займався поповненням кіньми кавалерійських частин Турецького фронту. Потім до 1921 р. служив начальником агітаційного потягу, а наприкінці 1922-го р. за розпорядженням ЦК РКП(б) був відряджений в Україну, де у 1923 р. був призначений завідувачем агітаційно-пропагандистського відділу чернігівського Округжому.

13 березня 1922 р. на базі Всеукраїнського кінокомітету було створено Всеукраїнське фото кіноуправління – ВУФКУ. Ця державна організація об'єднала всю галузь, включаючи кіностудії, кінопрокат, кінопромисловість, кіноосвіту та кінопресу України та Криму.

У травні 1924 р. XIII з'їзд ВКП(б) ухвалив спеціальне рішення про створення комісії з питань кіно при ЦК партії на постійній основі. В резолюції йшлося про те, що кіно має бути могутнім засобом комуністичного виховання, освіти та агітації. Передбачалося відкликати в кінемато-

графію всіх комуністів, що колись працювали в кіно. Саме тоді, заповнюючи як делегат конференції КП(б)У відповідну анкету, А. Кордюм написав, що працював на кінопідприємстві в Катеринославі. Цього було досить, щоб його відкликали в розпорядження ЦК. Так А. Кордюм потрапив у Харків – тодішню столицю України, і там одразу вирішили питання про його роботу в кінематографії. У 1924 р. А. Кордюм був призначений на посаду ідеологічного директора ялтинської кінофабрики.

Тоді на чолі кожної кінофабрики стояли директор-розпорядник, комерційний директор та ідеологічний. Цей своєрідний тріумвірат колегіально вирішував усі творчо-виробничі питання.

А. Кордюм згадував: «Ялтинська кінофабрика... Майже на самому березі моря старовинний скляний павільйон, який під час штормів хитався і зловісно скиглив, немов попереджаючи, що, коли море не вщухне, він розвалиться і поховає під своїми уламками не тільки кінотехніку, а й тих, хто на ній працює.

Виробнича база – дерев'яні зйомочні апарати «Пате», освітлювальні «Юпітери».

Біда була з цими «Юпітерами»! Коли їх вмикали, міська електростанція ледве дихала й електричні лампочки блимали, наче лампадки. Не дивно, що коли кінофабрика починала зйомки, особливо восени, місто поринало в темряву. З цього користалися грабіжники, і темні вулиці раз у раз сповнювалися зойками: «Ря-ту-у-уйте!» Ходили навіть чутки, що коли увечері вулиці були нормально освітлені, грабіжники обурювались: «Чому затримується кінозйомка? Паскудство! Ніякої у них дисципліни!» А підпільне контрреволюційне охвістя в таких випадках часто навмисне організовувало карних злочинців, щоб порушувати спокій: знайте, мовляв, які у більшовиків порядки, більшовики – це анархія!

Кінець кінцем міські власті запротестували: «Годі! Ваші кінозйомки надто дорого обходяться!»

Довелося більшості павільйонних зйомок провадити при сонячному освітленні, і ми почали на спеціальних площадках споруджувати декорації. Часом штормовий вітер вщент руйнував їх – тоді на кінофабриці оголошувався аврал: усі, від головбуха до акторів, розбирали бурелом, а розібравши й розсортувавши, починали знову будувати»¹⁰.

В 1925 р. А. Кордюма перевели на посаду ідеологічного директора до Одеси на кінофабрику ВУФКУ. «Я вирішив більш глибоко вивчити кінематографію (кінематографічних учбових закладів тоді ще не було). З цією метою я попросив дозволити перевести мене на рік на постановочну роботу. Мені дозволили взяти для постановки невеликий фільм «За лісом» («Буряк»)»¹¹.

Так розпочалась режисерська робота А. Кордюма. Фільм «За лісом» став кінодебютом не лише для нього, а й для О. Довженка, який був членом кінознімальної групи. У фільмі розповідалось про боротьбу з пережитками старого побуту на селі.

М. Бажан у спогадах «Майстер залізної троянди» згадував про зйомки цього фільму: «Уперше почули ми шелестіння кіноапарата та тріщання юпітерів, запрошені режисером Арнольдом Кордюмом до Люботина, де Кордюм проводив натурні зйомки своєї першої картини на тему про класову боротьбу на селі. Нехитрий і навіть просто примітивний сценарій не змогли виправити ані мало тоді досвідчений режисер, ба ще й менш досвідчені редактори, що терпляче сиділи, засліплені підсвіткою та виблискуванням світловідбивачів, облиті потом від полуденного сонця і свого юнацького старання, заздро здивлені на прохолодні плеса люботинських ставків, де безтурботно хлюпалися люди, не зайняті такими серйозними справами, як ми, учасники – хай і не найактивніші – дивовижного процесу фільмування. Ми були дуже гордовиті й тільки після настирних умовлянь погодилися, щоб оператор зняв нас на фото, яке і досі збереглося. Щасливо усміхнені, худі і довгі, стоїмо ми на пагорбі над ставком і ласкаво дивимось

на своїх кінематографічних колег, бо, хоча й були ми начальниками, вдвох не набрали ще й сорока п'яти років і тому мусили поводитись і гідно, і скромно»¹².

Оскільки зі зйомками фільму «За лісом» А. Кордюм упорався успішно, йому доручили більш серйозну роботу – постановку повнометражного фільму «Справа № 128».

Сценаристами цієї стрічки стали Л. Гуревич та М. Каплан. Оператором був Г. Дробін, художниками Г. Байзенгерц, І. Суворов. У фільмі знімалися актори С. Мінін, В. Піддубний, Б. Шелестов-Заузе, Ю. Кошевська, Л. Барбе, В. Хорошун, Д. Федоровський (II), К. Радмін. Прем'єра фільму відбулась у Києві 21 березня 1927 р.

А. Кордюм згадував про зйомки: «Творчий рівень фільму «За лісом» дав підставу керівникам ВУФКУ доручити мені більш відповідальну постановку фільму «Справа 128». Тема – вірність ідеям революції. Коротенько сюжет. Задовго до революції на одному кораблі чорноморського флоту мають засудити до плавучої тюрми матроса Павла Кудрю, але офіцер, що штовхнув свого матроса на це порушення, добивається щоб він лишився на кораблі. Двадцять років. Павло Кудря – на кордоні начальником застави. Одного разу на кордоні спіймали диверсанта. Виявляється, це офіцер, який колись залишив Кудрю на кораблі. Диверсанту загрожує трибунал і, можливо страта. Колишній офіцер і його жінка, що приїхала виручати чоловіка, умовляють Кудрю звільнити спійманого, адже в свій час офіцер врятував Павла Кудрю. Отож і йому слід за добро віддячити добром. Моряк вагається – що робити? Кудря одного разу навмисне послабив пильність і тим дав змогу старому знайомому втекти.

Через деякий час, Кудря, при перевірці на кордоні секретів спіткав трьох лазутчиків, один з них той, кого він якось пожалів. Зграя диверсантів накинулася на моряка та двох прикордонників, що були з ним, спалахнула боротьба, що закінчилася загибеллю Кудрі. Його прикінчив «знайомий» офіцер. Сюжет закінчується тим, що втеча ворога має десь принести нам велику шкоду. Її глядач чекає до кінця фільму, але вона має статися за екраном»¹³.

Цікаво, що в основу цієї стрічки були покладені реальні події, що відбулись на радянсько-турецькому кордоні. Фільм не виділявся з ряду пригодницько-детективних кінокартин того періоду, хоча й був позитивно оцінений пресою як такий, що виховує в молоді почуття пильності¹⁴.

У тому ж 1927 р. А. Кордюм зняв фільм «Непереможні», присвячений боротьбі італійського робітничого класу проти фашистських фалангістів. У цьому фільмі він виступав не лише як режисер, а й як сценарист у співавторстві з М. Княжанським. Сценарій був написаний за мотивами роману Лауренс Десберрі «Безсмертний» про боротьбу американських робітників з капіталістами та профашистськими організаціями. Лауренс Десберрі – це був псевдонім австрійської письменниці Гермінії Цур Мюлен. Її пригодницько-фантастичні романи були досить популярні у США і європейських країнах. Видавались вони і в СРСР. Операторами фільму були Мариус Гольдт, німецький фотограф і кінооператор, запрошений ВУФКУ ще у 1925 р. та Фрідріх Веріго-Даровський. Художником працював Георгій Байзенгерц. У фільмі знялись актори: О. Савельєв, А. Мусієчко, Д. Кадников, А. Сміранін, В. Крицький, І. Гранкін, Г. Спранце, М. Чаров, Мілі Таут-Корсо, М. Далматов, В. Корш-Саблін, О. Суслов (Резніков), Б. Каллаш-Вербицький. Жанр фільму визначався як драма.

Прем'єра художнього фільму «Непереможні» відбулася у Києві 22 січня 1928 р. Була у нього в прокаті і друга назва – «Антоніо Терметто». Кінофільм добре сприйняли і глядачі, і преса. На конкурсі у Ленінграді його визнали кращим революційно-агітаційним фільмом і всіх учасників фільму було премійовано. Прем'єра в Москві пройшла 15 квітня 1928 р.

Кінофільм «Непереможні» дав А. Кордюму змогу ще раз, після далекого 1911 року, зустріти

Д. Сахненка. «Та ось наприкінці 1927 року привіз я на перегляд у Харків робочий екземпляр свого фільму «Непереможні». А в цей час Центральна кінолабораторія ВУФКУ вже почала друкувати тиражні копії картини. Звернувся до начальника виробництва, щоб одну з них дали на громадський перегляд. Той пише записку: «Тов. Сахненко! Видайте кращу копію фільму «Непереможні».

Сахненко?.. Невже це той самий, що дав мені колись путівку в кінематографію?

– Хто цей Сахненко? – питаю.

– Колишній кінокапіталіст. Ми його заарканили, щоб попрацював на революцію.

– А він щось уміє робити?

– Він відомий кіноспеціаліст! Прямою до лабораторії.

– Де тут Сахненко?

– Ідіть у копіювальну.

Якимись суточками просуваюсь до копіювального приміщення. Відчиняю двері – кімната залита сонцем: провітрюється. На стільцях, на підлозі, на білому папері – частини розібраного до останнього гвинтика копіювального апарата. Над ними схилилася людина – уважно згвинчує. Простягаю записку, пильно вдивляюсь... Так, це він, той самий Данько Сахненко, «капіталіст», у якого головний капітал – знання і великий хист до своєї справи.

Розговорилися, що й як.

– А ось так. Складаю, згвинчую, лагоджу. Та це що? Он, дивись, яку кінолабораторію одгепали! І всього за місяць! – Сахненко з гордістю показав на відчинені двері, за якими весело крутилися барабани сушарки.

– А де ж ваші компаньйони?

У Сахненка блиснули в очах вогники.

– Немає більше компаньйонів! Ось мій головний компаньйон, – поклав він руку на плече свого помічника Таравердева (пізніше відомого кінолаборанта ВУФКУ), – ми з ним за добу по п'ятнадцять тисяч метрів кінострічки обробляємо!

От чому, згадуючи минуле з історії розвитку українського радянського кіно, я насамперед називаю ім'я Данила Сахненка – першого організатора кіновиробництва на Україні»¹⁵.

Бурхливі молоді роки А. Кордюма, авантюрна вдача, досвід роботи в театральних трупах, де переважали мелодрами і водевілі, мабуть, вплинули на вибір жанру його фільмів. Надалі всі його стрічки матимуть пригодницький відтінок, будуть сповнені духом романтизму і експресіонізму, котрий, щоправда, тією чи іншою мірою притаманний німому кіно в цілому.

Кіномистецьку спадщину А. Кордюма слід розглядати у контексті історичних умов. Його фільмам притаманна поетизація революційних сил і звершень. На нашу думку, це не стільки недолік, скільки відбиток епохи.

Створені А. Кордюмом кінофільми, поза сумнівами, мають почерк режисера. Він пристрасно змальовував складні, гострі соціальні конфлікти, надаючи їм глибоко драматичні й подекуди трагедійні риси.

*Арнольд Кордюм.
Фото 1911 року.*

Кадри з фільму «Запорізька Січ».

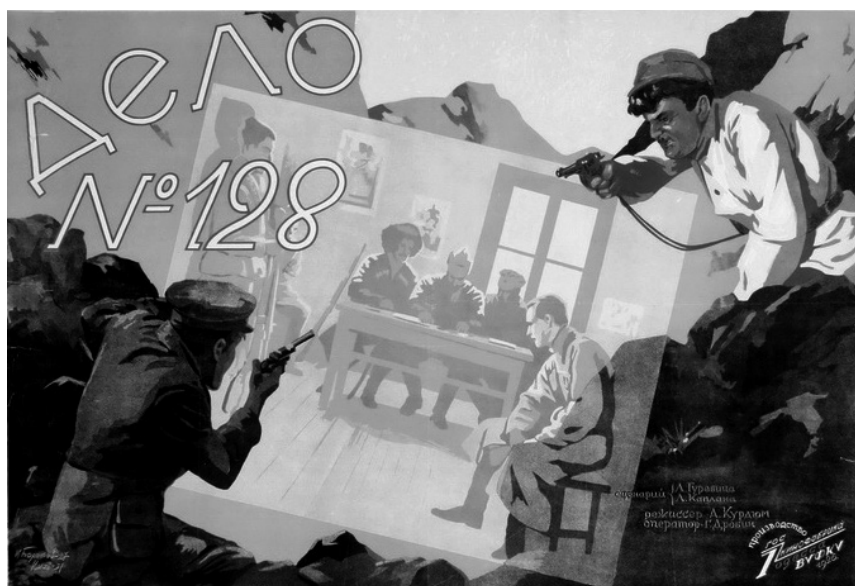
А. Кордюм.
1918 рік.

А. Кордюм.
Фото 1925 року.

Кисловодськ, 1918 рік.

«Справа № 128». Кіноплакат. (1927).
Художник К. Болотов.

«Справа № 128». Кіноплакат. (1927).
Художник невідомий.

«Непереможні» одержали першу премію.

На клубному конкурсі, що його влаштувала Інженерно-Технічна Секція ВССР у Ленінграді, картину ВУФКУ «Непереможні» визнано за найкращий революційно-агітаційний фільм. Усіх учасників картини та постановщика-режисера А. Курдюма—преміювано.
На фото—режисер А. Курдюм.

Вирізка з газети з рецензією на фільм «Непереможні».

«Непереможні». Кіноплакат. (1927).
Художник К. Болотов.

«Непереможні». Кіноплакат. (1927).
Художник М. Длугач.

«Непереможні». Кіноплакат. (1927).
Художники В. та Г. Стенберги.

- ¹ Автобіографія Арнольда Кордюма. Машинопис. Сімейний архів родини Кордюмів.
- ² Чабан М. Останній лоцман Дніпра // Слово просвіти. – Ч. 3 (120). – 2002. – 18 січня.
- ³ Автобіографія Арнольда Кордюма. Машинопис. Сімейний архів родини Кордюмів.
- ⁴ Там само.
- ⁵ Кордюм А. Минуле, яке лишається з нами. – К., 1965. – С. 10.
- ⁶ Огляд новин // Дніпрові хвилі. – 1911. – № 18–19. – С. 259.
- ⁷ Кордюм А. Минуле, яке лишається з нами. – К., 1965. – С. 15.
- ⁸ Там само.
- ⁹ Там само. – С. 17.
- ¹⁰ Там само. – С. 43–44.
- ¹¹ Автобіографія Арнольда Кордюма. Рукопис. Сімейний архів родини Кордюмів.
- ¹² Бажан М. Майстер залізної троянди. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ukrcenter.com/Література/Микола-Бажан/20110/Майстер залізної троянди](http://www.ukrcenter.com/Література/Микола-Бажан/20110/Майстер_залізної_троянди)
- ¹³ Автобіографія Арнольда Кордюма. Рукопис. Сімейний архів родини Кордюмів.
- ¹⁴ Корнієнко І. С. Півстоліття українського радянського кіно. – К., 1970. – С. 37.
- ¹⁵ Кордюм А. Минуле, яке лишається з нами. – К., 1965. – С. 43–44.

Арнольд (Андрей) Кордюм – український кинорежиссер, сценарист, актер, общественный деятель, публицист первой половины XX в. Он создал девять художественных и девять документальных фильмов. Часть его произведений до сих пор созвучна художественным потребностям настоящего, а их актуальность и практическая ценность сконцентрирована в векторах поиска универсального аналитического механизма для целостного постижения развития украинского киноискусства XX в. Статья посвящена кинематографической деятельности А. Кордюма в 1911–1927 гг.

Ключевые слова: украинский кинематограф, кинорежиссер, Арнольд Кордюм.

Arnold (Andrii) Kordium – Ukrainian film director, screenwriter, actor, public figure and publicist of the first half of the twentieth century. He has created nine feature films and nine documentaries. Some of his works are still accordant with the artistic needs of the present, and their relevance and practical value are concentrated in the vectors of search of universal mechanism for integrated analytical comprehension of Ukrainian cinema of the twentieth century. The article is dedicated to the cinematographic activities of A. Kordium in 1911–1927.

Key words: Ukrainian film industry, film director, Arnold Kordium.